

O. BRODSKA
Drohobych

COMPREHENSION OF IDENTITY PROBLEM IN SWISS GERMAN-SPEAKING LITERATURE OF THE LATE XX CENTURY

In the article an attempt to comprehend the identity problem in Swiss German-speaking literature of the late XX century was made. Max Frisch's and Friedrich Durrenmatt's works of different periods that present the identity problem of personality as the way to its formation: from observer to confident and self-actualized individuality were investigated. It is established that the principal position in self-identification has the problem of alienation of person from society. This motive becomes global as the person of that time renounces human values and feels identity crisis.

Key words: identity, alienation, poetics, Swiss German-speaking literature.

О. О. БРОДСКАЯ
г. Дрогобыч

ОСОЗНАНИЕ ПРОБЛЕМЫ ИДЕНТИЧНОСТИ В НЕМЕЦКОЯЗЫЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ШВЕЙЦАРИИ КОНЦА XX ВЕКА

В статье предпринята попытка осознать проблему идентичности в немецкоязычной литературе Швейцарии конца XX в. Исследование проведено на материале произведений разных периодов Макса Фриша и Фридриха Дюрренматта, которые представляют проблему идентичности личности как путь к ее формированию от отстраненного наблюдателя к самоутвержденной и самореализованной личности. Выяснено, что основная позиция при самоидентификации проблемы отчуждения человека от общества. Этот мотив приобретает глобальный масштаб, поскольку тогдашний человек отрекается от ценностных категорий и остро чувствует кризис собственной идентичности.

Ключевые слова: идентичность, отчуждение, поэтика, немецкоязычная литература Швейцарии.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2015

УДК 82.09(821.161.2-3'06)

О. О. ГОЛЬНИК
м. Кіровоград
oksana_kuhar@ukr.net

ЕЗОТЕРИЧНИЙ ДИСКУРС ПРОЗИ ВОЛОДИМИРА ЄШКІЛЄВА

У статті розглядаються естетичні маркери езотеризму художнього мислення В. Єшкілева. Його художній світ – це відбиття езотеричної особистості митця. Він має свою «внутрішню енциклопедію» – авторський код (детективно-авантюрні сюжети, гностицизм наративу, езотеричність хронотопу, системи образів). Ядром концепції письменника є метаісторичний дискурс, в основу якого покладена трансформація ідей «майя» (ілюзії часовості) та кармічності (циклічності) буття. Гностична епістема історії спирається на міф про Велику Богиню – Карну.

Ключові слова: езотеризм, метаісторичність, гностицизм, міф, конспірологія.

В. Єшкілев – один із популярних письменників – творців сучасної масової літератури. Він належить до когорти тих письменників, які «розігрують» канон інтелектуальної провакації, оживлюють і модернізують філософський роман. Його доробок нараховує 11 опублікованих романів, низку оповідань,

філософських і літературознавчих есе. В. Єшкілева вважають ідеологом «станіславського феномену» і першим, хто обґрунтував футуристичні перспективи української літератури XXI століття. Творчість В. Єшкілева була предметом критичних оглядів І. Бондар-Терещенка, О. Гуцуляка, В. Качкан та ін., системних

досліджень Р. Харчук, В. Русової, З. Шевчук та ін., проте досі не маємо принаймні відносно повної картини специфіки його прози (жанрової природи, поетикальних особливостей). Зокрема, однією з актуальних проблем вивчення творчості непересічного митця є езотеризм його художнього мислення та езотеричний дискурс його текстів. Тому пропонується студія передбачає розгляд феномену «езотерична особистість» і його реалізації в художній структурі творів В. Єшкілева. Предметом осмислення є естетичні маркери езотеризму художнього мислення письменника (жанрова специфіка, особливості композиції та сюжету, авторський код) у типологічно близьких романах «Богиня і консультант», «Побачити Алькор», «Шлях Богомола», «Імператор повені», «Усі кути трикутника».

Художній світ В. Єшкілева став утіленням та ілюстрацією естетичних тенденцій, окреслених у студії «Повернення деміургів». Мистецька позиція В. Єшкілева визначається т. зв. «третьім прочитанням Ніцше», за яким постулюється цінність малого внутрішнього і невидимого, того, «що здійснюється у тиші, непомітно», – деміургійного світу митця, в якому лінійний історичний час стикається з циклічним (кармічним) метаісторичним часом [10]. У випадку митця маємо справу зі специфічним авторським світом, ключем до розуміння й інтерпретації якого є езотеризм його світогляду.

Загалом мистецький феномен В. Єшкілева – це феномен езотеричної особистості. За В. Розіним, її визначає критичне ставлення до основних цінностей сучасної культури, заперечення цієї культури, віра в існування інших (духовних) реальностей, реалізація особистого життя як езотеричного шляху [9, 317–327].

Есе, інтерв'ю, публічні виступи письменника демонструють його неприйняття реанімування архаїзованої моделі розвитку української культури. Культурними для духовного виміру письменника є категорії свободи і творчості, реалізовані в індивідуальних і колективних масштабах. Світоглядну позицію автора визначає віра у вічне протистояння добра і зла, у світову рівновагу, підтримувану посвяченими, жерцями – особистостями чи групами людей, котрі визначають екзистенційні

параметри буття людства, сприяючи балансу конструктивних і руйнівних сил. Езотеричність особистого буття В. Єшкілева визначається його «втаємниченістю» (він позиціонує себе як мага, екзегета) [2], а також самореалізацією як художника.

Його художня система – деміургійний світ (текстовий персональний світ), який має власні код, систему знаків, символів. Фундаментальним для його наративу став гностицизм (пізнання й інтерпретація таємниць світобудови), а езотеричність – домінантою «внутрішньої енциклопедії», авторського словника. Тож художній світ В. Єшкілева є не лише вираженням езотеричного досвіду автора, але і його духовним світом, сферою втілення езотеричної особистості митця: «...автор тексту деміургійного говорить про текст як про тотальну провокацію свого персонального світу, як про енциклопедію назв, що передують гнозису, пізнанню: текст – це Я! ... Автор тексту деміургійного не розмежовує своєї метаісторичної присутності в ньому з рефлексивним простором іншого буття, як з присутністю» [6].

Основою сюжетів аналізованих творів є загадка, таємниця, суть якої полягає в тому, що всі очевидні (історичні) події мають прихований (другий) план. Романи об'єднує авторська концепція буття світу як метафізичної боротьби Світла і Темряви, через що всі, навіть буденні події сьогодення набувають «іншого», таємничого підтексту (вони зумовлені прихованим протистоянням масонських орденів чи різних божеств). Сюжети мають переважно детективно-авантюрний характер: зазвичай, основа подія – це пошуки певної пам'ятки або реліквії, яка має прадавню історію і наділена магичними властивостями. Так, в «Адепти» події розгортаються навколо збереження альтернативного літопису (метафора перших гностичних рукописів), складеного Олексієм Склавіним, у «Богині і консультанті» фабульним стрижнем стало протистояння магичних сил Сходу і Заходу, в «Побачити Алькор» боротьба за владу і за можливість змінювати хід історії пов'язувалася з володінням магичною машиною, що перебувала в руках масонів. Авантюрно-детективний каркас роману «Усі кути трикутника» – це

пригоди Вигилярного, який став охоронцем давнього ідола, та історія подорожі Г. Сковороди Європою, його зближення з масонами і пошук Андрогіна.

Така специфіка сюжетобудування романів В. Єшкілева є виявом **конспірології** – нового типу мислення, що прийшов на зміну релігійній свідомості і використовує мову міфу; це альтернативний спосіб історіографії [15, 9]. Ця особливість художніх текстів письменника визначає їх жанрову природу – **альтернативну історію**. На цьому аспекті варто зупинитися більш детально, оскільки конспірологічна модель сюжетів В. Єшкілева є специфічним маркером його езотеричної особистості (в ідейно-змістовому вимірі текстів), а відповідна жанрова форма (**криптоісторія**) детемінує відповідну поетикальну систему.

Культурологічний підхід трактування конспірології, а саме він є найбільш продуктивним стосовно художнього мислення В. Єшкілева, передбачає встановлення міфогенетичної природи цього феномену. За ним, конспірологія демонструє новий тип осмислення і створення історії, гру з міфами, міфологічними образами, результатом чого стає альтернативна історіографія [14, 9]. О. Цветков, розробляючи цю ідею, зазначає: «Конспірологія не просто один зі способів пояснення історії, вона – впливова форма існування міфології в наш час. ... Претендуючи на елітарний статус для «втаємничених», при текстологічному аналізі вона є лише жанром, близьким до **фентезі**» [11].

Ці формально-змістові властивості конспірології відповідають естетичним поглядам В. Єшкілева, окресленим у студії «Повернення деміургів»: «Фентезі реставрує органічні для класичного світогляду космогонічні координати, ставлячи «золоту добу» на початок лінійної хронології, а Судний День – на кінець. ... Фентезі реставрує також і ніцшеанське *amor fati*, «посмішку долі» – буттєву обіцянку чуда як «нагороди за надзусилля»; а через цю реставрацію – відроджує етос подвигу, похований постмодерністською добою під цвинтарними плитами всепоглинаючої іроніки» [6]. Тож творче завдання письменника, на наш погляд, полягає у творенні такого «деміургійного світу», в якому, перефразову-

ючи М. Еліаде, від онтологічних метафор ми піднімаємося до міфу – до універсальних структур, первісної універсальної матриці розуміння буття, відкриваємо позаісторичну сутність міфу [13, 16–18]. У цьому аспекті В. Єшкілев постає герменевтиком сакрального в його історичних виявах.

Романи автора мають двокомпонентну структуру: авантюрно-детективний сюжет, що описує події історичного часу (теперішнього, минулого), та езотеричний дискурс (гностичний, метаісторичний), який стає ключем до розуміння прихованого підтексту темпорально визначених процесів і подій та складає ядро авторського міфу. Зауважимо, що така побудова творів В. Єшкілева є наскрізною, простежується поступовість розкриття езотеричного дискурсу в романах. Аналізовані твори реалізують його метаісторичну концепцію, яка нагадує езотеричні побудови російського філософа Д. Андрєєва: «Метаісторія – це сукупність процесів, що перебігають в інших прошарках інобуття, занурених в інші потоки часу та інші види простору; вони іноді проявляються у процесі, який ми сприймаємо як історію» [1]. Відповідно метаісторичним осяянням є синтетичне й одночасне охоплення містиком епох, усього метаісторичного космосу цих епох із великими і протиборчими в них початками [1].

Метаісторичні побудови В. Єшкілева тяжіють до східних езотеричних систем. Зокрема, езотеричний дискурс романів виражається через художню трансформацію взаємопов'язаних ідей – концепту «майя», циклічності буття та його цілісності (невід'ємність добра і зла). Перша ідея втілюється на подієвому рівні. Автор заперечує історичність як форму людського буття: теперішнє, минуле є лише проявами вічного, усталених законів і правил (кармічності). Так, у романі «Імператор поведні» для ілюстрації ілюзорності історичного виміру буття людини письменник використав сповнений іронії образ карнавалу як метафори «майя», у решті творів – дискредитував історизм, інтерпретуючи події як результат «вічного повернення» богів.

Натомість письменник розгорнув власний гнозис історії як прояву позачасового. Усі його романи пронизує ідея залежності буття

народу / нації від наявності в неї божественного покровителя і дієвості інституту жерців – служителів цього культу. Наприклад, у «Богині і консультанті» йдеться про протистояння магів Сходу і Заходу за володіння народом і територією сучасної України. Таке стало можливим через винищення власних Куранів – об'єднань мудрих (планетників, просвітлених) – духовних провідників і захисників народу, котрі служать національному божеству-покровителю у славу його імені і покладаються на його мудрість, охоронців місць Сили, господарів магічної святині. Камінь, на який полюють маги, є медіатором сили Богині – первісної сутності, що існувала до створення світу.

Автор пропонує нову епістему історії – гностичну, у якій часовість сприймається як вияв однієї з трьох іпостасей Великої Богині. Для її репрезентації в тексті митець використовує специфічні наративні форми: одкровення, візії, містичне прозріння, відтворення легенд і міфосказань, сновидіння, – форми ірраціонального проникнення у потаємне, котрі мають високий рівень узагальнень і символізму. Ядром цієї гностичної концепції є міф про створення світу, переосмислений митцем. Так, у романах послідовно розгортається езотерична теорія появи життя (за В. Єшкілевим, у його духовному вимірі) як результату впливу представників вищої раси Повзучих Отців з Червоної Зірки, «раси Тристатевих» – «найдовідченішої й наймудрішої з рас нашого зоряного острова» [3, 314], які «мислили одночасно через усі можливості, а не через послідовне протиставлення або погодження протилежностей на штиб «сошин» чи добра-зла» [3, 313]. Саме вони створили місця і речі Сили, забезпечивши рівновагу добра і зла. Початком же історії людства стало падіння великого метеорита (до того на Землі панували розумні ящіри). Саме з цього моменту письменник ідентифікує часові відтинки, що визначаються за характером людського буття (комфортність, форми діяльності тощо): Велика Зима (льодовиковий період), Довга Весна, Доба Возів (переселення народів, кочівництво). Езотеричний характер мають і топи: наприклад, перша з'ява людині Богині відбулася у Двурогій долині (очевидно, Міжи-

річчя) – долині Караїм, від чого, власне, і пішло ім'я Богині – Карна (карма, перевтілення / переродження). Велика Богиня (міфологема Праматері) вселялася у фізичне тіло жриці та її вустами пророкувала долю народів, керувала їх життям. Перше її втілення було в руду дівчину Карну-Орай, яку Богиня наділила плодovitістю. З її роду найбільше з'явилося жриць, медіумів, котрих брали собі за дружин «мудрі правителі Сходу, серед яких Кір і Дарій» [8].

До речі, викладаючи свою метаісторичну концепцію, В. Єшкілев розкриває й «езотеричність» українського пантеону. Так, Карна-Орай – це втілення Берегині, символічний аватар Ярила. Наступним її втіленням стала Дана (милосердна), котра навчила людей будувати круглі міста як утілення культу сонця, але забороняла розвивати культуру, військову справу. Як наслідок, відбулася третя з'ява Богині в іпостасі Тари – покровительки воїнів, яка заповідала плодитися і множити дітей сили, що стали уособленням зла. Саме вони прикликали на землю її нареченого – Крома (східне ім'я Крурама – «жорстокий»). Земля перетворилася на арену битв і самореалізації богів нижнього світу, які плекали в людях вади, жагу влади та матеріального збагачення. З цього часу починається занепад духовного буття людства: посвячені забувають мудрість і обертають магію проти людей, служать Наві. Усе буття людства – це перевтілення і поява однієї з трьох іпостасей Карни – цнотливої матері і захисниці (образ-символ Єви, Богородиці, Софії, Навни), розпусниці / войовниці (символічні імена – Ліліт (Викрадачка немовлят), Діана, Іштар, Анат, Матронід, Трояна).

Цей гностичний дискурс є «внутрішньою енциклопедією» В. Єшкілева, що визначає як символічну матрицю сюжетів його романів, так і зумовлює особливості композиції. В аналізованих творах конфлікт перенесено у духовний вимір, репрезентований відповідними образами-символами. Він відображає пошук автором світової рівноваги та внутрішньої гармонії, цілісності буття як народу, так і езотеричної людини.

Наскрізним для цих творів є мотив вічного протистояння Карни / Крома – «богині

крові і мстивих земляних сил» [7, 26], богині смерті, хаосу, помсти, перевтілення (вічного повернення) – і Навни – соборної душі народу. Історичне минуле (переважно Хмельниччина і доба Руїни) побачене В. Єшкілевим як прояв жорстокої, войовничої суті Богині. Сьогоднішня постає як боротьба Карни-воїтельки і Софії (Навни) – культури, духовного розквіту нації. Цей конфліктний вузол найчастіше реалізується через гностичний міф про «першу жінку» – Єву / Ліліт і Змія, а також про міф про Андрогін. Ці типи мають низку художніх утілень: Ліліт утілюється в образах жінок із підкреслено виразними й розвиненими формами, фізично досконалих, спокусливих, сповнених еротичної енергії (тип мисливиці-коханки, войовниці, жриці-повії). Тип Єви зреалізовано в образах героїнь, котрі мають загострене інтуїтивне чуття, виявляють надздібності (екстрасенси, посвячені, жриці, індиго). Маркерами цих типів є імена: Діана, Лілія, Ірина та Індиго / Аратара, Софія. Змій (Ящір) – традиційне образне втілення мудрості – одночасно є й символом масонства, західної культури, що прагне запліднити «знанням», дати культурні виміри природній стихії, якою є український дух – утілення Карни. Саме тому в романах В. Єшкілева значне місце відводиться історії контактів українського світу з масонами. У реалізації цього мотиву прозирає метаісторичний дискурс міфу про Андрогін – про первісну цілісність (нерозділеність духу і матерії), що є вічною драмою людства, яке «відчуває розлуку з чимось могутнім, іншим, позачасовим» [12, 193].

Хронотоп романів В. Єшкілева позначений езотеризмом його художнього мислення. Тексти підносять три типи героїв-репрезентантів трьох світів: Верхнього (богів), Середнього (Опадла («Імператор повені»)) – світу жерців-«ляльководів» (Просвітлені, Учні, Жерці, Хранителі, Майстри, Волхви) – ті, хто взаємодіє з сакральним, має до нього доступ, володіє Силою, наділений магичними здібностями (провидством, екстрасенсорними здібностями, медуми тощо), та їх «ляльок»-профанів та Нижній (Нав'я – світ демонів, людських пристрастей і вад, переможених богів, карнавалу). Розклад сил у протистоянні Горішнього і Нижнього світів може змінюва-

тися, що позначається на долі людей: перемога богів-заступників, творців забезпечує розвиток людства (розвиток культури, духовності, ірраціональності, тісного зв'язку і гармонії з природою), а повстання богів темного світу приносить у Серединний світ «криваві поведні» – агресивні хвилі воєн, протистоянь народів, катаклізми і катастрофи, що супроводжуються масовими смертями.

Езотеризм творів В. Єшкілева зумовлює й таку особливість як відсутність фіналу (розв'язки) у традиційному розумінні цього слова. Автор одночасно дає симптоматичні відповіді на конкретні ситуації, але при цьому підкреслює невичерпність і тяглість езотеричного пізнання. Герої, долучені до «таємного», зникають із фізичного виміру буття, переходячи в духовний, очікуючи переродження – сповнення карми. У такий спосіб, ці романи утворюють ризоматичну структуру і формують у читача відчуття замовчування чогось важливого (прихованого знання), таємниці, пізнання котрої є невичерпним. Ці особливості композиційної природи творів В. Єшкілева дозволили критикам говорити про їх метароманну форму, яка також забезпечує реалізацію езотеричного дискурсу.

Список використаних джерел

1. Андреев Д. Роза Мира [Електронний ресурс] / Даниил Андреев. — Режим доступу : http://www.e-reading.link/chapter.php/2385/6/Andreev_-_Roza_Mira.html.
2. Володимир Єшкілев відверто про жінок, магію, «станіславський феномен» та лінх [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://firtka.if.ua/?action=show&id=66627>.
3. Єшкілев В. Богиня і Консультант / Володимир Єшкілев. — Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2009. — 320 с.
4. Єшкілев В. Імператор повені / Володимир Єшкілев. — Львів : ЛА «Піраміда», 2004. — 200 с.
5. Єшкілев В. Побачити Алькор / Володимир Єшкілев. — Харків : Фоліо, 2011. — 315 с.
6. Єшкілев В. Повернення деміургів [Електронний ресурс] / Володимир Єшкілев // Плерома. Глосарій. — Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/gk-tya.htm>.
7. Єшкілев В. Усі кути трикутника / Володимир Єшкілев. — К. : Академія, 2012. — 248 с.
8. Єшкілев В. Шлях Богомола [Електронний ресурс] / Володимир Єшкілев. — Режим доступу : <http://coollib.com/b/314389/read>.
9. Розин В. Культурология : учеб. / Вадим Розин. — Изд. 2-е , перераб. и доп. — М. : Гардарики, 2003. — 462 с.
10. Третє прочитання Ніцше [Електронний ресурс] // Плерома. Глосарій. — Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/gk-tya.htm>.

11. Цветков А. Бес конспирологии [Электронный ресурс] / Алексей Цветков. — Режим доступа : http://komsomol-pl.ru/knowledge/demon_of_conspiracism.html.
12. Элиаде М. Мефистофель и андроген / Мирче Элиаде. — СПб. : Алетейя, 1998. — 374 с.
13. Элиаде М. Ностальгия по истокам / Мирча Элиаде. — М. : Ин-т общегуманит. исследований, 2006. — 216 с.
14. Эпперсон Р. Невидимая рука : (Введение во Взгляд на Историю как на Заговор) / Р. Эпперсон. — СПб. : Образование-Культура, 1996. — 256 с.
15. Яблоков И. Теория заговора и современное историческое сознание : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. ист. наук : спец. 07.00.09 / И. Яблоков. — Томск, 2010. — 24 с.

О. GOLNYK
Kirovograd

THE ESOTERIC DISCOURSE OF PROSE VLADIMIR ESHKILEV

In this article analyzes the esthetic markers of esoteric of V. Yeshkilyev's creative thinking. His artistic world – a reflection of the personality of esoteric artist. It has its own internal encyclopedia – the author's code (detective story, Gnostic narrative, esoteric-space, system images). The writer's basic concept it is metahistory that is based on the transformation of ideas «Maya» (illusion of time) and karma existence. Gnostic epistema of history based myth of the Great Goddess – Carny.

Key words: esoteric, metahistory, Gnosticism, myth, conspiracy.

О. О. ГОЛЬНИК
г. Кировоград

ЭЗОТЕРИЧЕСКИЙ ДИСКУРС ПРОЗЫ ВЛАДИМИРА ЕШКИЛЕВА

В статье рассматриваются эстетические маркеры эзотеризма художественного мышления В. Ешкілева. Его художественный мир – это отражение эзотерической личности художника. Он имеет свою «внутреннюю энциклопедию» – авторский код (детективно-авантюрные сюжеты, гностицизм нарратива, эзотеричность хронотопа, системы образов). Ядром концепции писателя является метаисторический дискурс, в основе которого трансформация идей «майя» (иллюзии времени) и кармичности (цикличности) бытия. Гностическая эпистема истории опирается на миф о Великой Богине – Карне.

Ключевые слова: эзотеризм, метаисторичность, гностицизм, миф, конспирология.

Стаття надійшла до редколегії 30.09.2015